DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-124>

УДК 378.147

Межуєва І.Ю.

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Анотація. Соціально-економічні зміни й інформаційний розвиток усієї світової спільноти вимагають перегляду сформованої традиційної системи освіти. Основна стратегія сучасної освіти повинна бути зосереджена на самостійній діяльності учня, який стає при цьому активним учасником процесу отримання знань. У зв'язку з цим актуальним стає впровадження інтерактивних методів навчання, які стимулюють активність учасників освітнього процесу і сприяють ефективному засвоєнню професійних знань. У даній статті розглядається роль інтерактивних методів навчання при формуванні професійних компетенцій студентів вищої школи. Аналіз ролі інтерактивних методів навчання у формуванні професійної компетенції дозволяє зробити висновок про те, що використання інтерактивних методів навчання сприяє більш ефективному освоєнню навчальних програм і вносить вклад в формування складних компетенцій майбутніх фахівців.

Ключові слова: професійна компетенція, освітні технології, інтерактивні методи навчання, формування, ефективність.

Mezhyeva Iryna

Pryazovskyi State Technical University

FORMING PROFESSIONAL COMPETENCE USING INTERACTIVE METHODS OF STUDIES

Summary. Economic and social changes as well as information progress of the whole world community require a revision of the established traditional educational system. Inadequate knowledge of a foreign language by professionals of various specialties puts obstacles in their way of integration into the global professional community. The main strategy of modern education should be focused on the independent activity of each student, who becomes an active participant in the process of acquiring knowledge. In this regard, the introduction of interactive teaching methods, which stimulate the activity of participants in the educational process and contribute to the effective learning of professional knowledge, becomes topical. This article discusses the role of interactive teaching methods in the formation of professional competencies of high school students. The analysis of the current state and general trends in the use of interactive teaching methods in high school is performed. The concept of "professional competence" is disclosed. The distinctive features of interactive learning methods are highlighted. A review of the most frequently used methods of activating the cognitive activity of students, which are most common in the scientific and methodological literature and can influence the formation of professional competence of future specialists, is given. Interactive teaching methods are actively used by the foreign language teachers in teaching process. The method helps to make the educational process closed to reality, thus motivating the students. Such interactive teaching methods as group discussions, conferences, round tables, case studies, business games, master classes, method of training projects and their potential for professional training are briefly described. The author emphasizes that the effectiveness of using interactive teaching methods in higher education depends entirely on the teacher's professionalism. This article reveals the traditional and innovative interactive conceptual approach is used in teaching foreign language in university, their essence, advantages and disadvantages, as well as the prospects for using it. Analysis of interactive teaching methods role in the formation of professional competence allows us to conclude that the use of these methods could help to master every aspect of curriculum and contributes to the formation of complex competencies of future specialists.

Keywords: professional competence, educational technologies, interactive teaching methods, formation, efficiency.

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни й інформаційний розвиток усієї світової спільноти вимагають перегляду сформованої традиційної системи освіти. Удосконалення міжнародних стандартів навчання і все більша інтеграція України у світовий освітній простір показують, наскільки важливим для вищої школи освіти є питання підготовки висококваліфікованих кадрів на основі використання новітніх освітніх технологій і інновацій, недолік яких останнім часом відчувається особливо гостро.

Вища освіта в сучасному світі має орієнтуватися на активну діяльність як викладача, так і студента, організацію самонавчального середовища, що сприяє досягненню високого рівня активності всіх учасників освітнього процесу. Застосування активних методів навчання значно впливає на підготовку студентів до майбутньої

професійної діяльності, озброєє їх основними знаннями, формує вміння і навички, необхідні кваліфікованому фахівцю. Адже тільки фахівець з якісною освітою зможе стати успішним учасником економічного, соціального і культурного розвитку суспільства.

Навчання у відповідності до нових вимог що до підготовки майбутніх фахівців вимагає необхідність використання інтерактивних методів. У зв'язку з прийняттям вищою школою принципів Болонського процесу, зростає роль і значимість інноваційних форм навчання, спрямованих на вдосконалення процесу навчання [1]. Сказане вище обумовлює актуальність даної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Увага до інтерактивних форм проведення навчальних занять обумовлена впливом теорії «символічного інтеракціонізму» (автор – амери-

канський соціолог Дж. Герберт Мід), який розглядає взаємодію людей «як безперервний діалог, в процесі якого вони спостерігають, осмислюють наміри один одного і реагують на них».

Одним з перших до розгляду інтерактивного навчання приступив англійський психоаналітик Карл Р. Роджерс: «Під значущим навчанням я маю на увазі таке навчання, що більше ніж просте накопичення фактів. Це навчання, завдяки якому виникає зміна в поведінці людини, в його поглядах і особистості. Це навчання, що поширюється на всі сфери, а не просте збільшення знань, воно проникає в кожен квант існування» [2, с. 284]. К.Р. Роджерс вважав, що необхідно спровокувати учнів мислити незалежно, творчо, зачіпаючи глибинні сутності в надії, що це призведе до «трансформації» особистості – зміни світогляду, стосунків, цінностей, поведінки.

У 80-90 роки ХХ століття В.К. Дзяченко в ряді робіт переконливо довів ефективність та перспективність технології колективного способу навчання, яке будується на новому напрямку – навчальний діалог. Колективне навчання відрізняється від групового, тим, що основною одиницею в ньому є не група учнів, а пари учнів, що є змінними за складом, отже, при цій формі всі вчать кожного, і кожен навчає всіх. Таким чином, навчання в парі не може бути неефективним, тому що, якщо слухач єдиний, то він не може не слухати партнера, ефект посилюється контролем результатів роботи того учня, що навчається, тим, хто навчає. Потім відбувається обмін ролями, і той, якого навчають, стає тим, хто навчається.

Теоретичні та методичні основи організації інтерактивного навчання розкриваються в роботах таких вчених як Н. Мурадової [3], Л. Пироженко, А. Піхоти, С. Сисоевої, Є. Селевко, О. Пометун [4], а також в роботах багатьох зарубіжних дослідників (Г. Фріц, Х. Дуглас, К. Роджерс, Ч. Бонуел, Т. Сазерленд).

Використання сучасних освітніх технологій посилює мотивацію учнів і дозволяє зберегти в пізнавальному процесі особистість, її індивідуальність і прагнення до перетворення. Актуальним стає впровадження інтерактивних методів навчання, які стимулюють інтерес до професії і сприяють ефективному засвоєнню професійних знань.

Таким чином, для вирішення ряду проблемних питань, що стоять перед системою освіти, пропонується створення інноваційного освітнього середовища, що базується на найбільш передових технологіях і засобах навчання. Основа даного підходу включає позитивний досвід реалізації професійних освітніх програм з використанням інтерактивних технологій. У вузах вже йде активне їх впровадження. Однак цей процес носить фрагментарний характер, тому слід констатувати, що можливості інтерактивних технологій використовуються неефективно.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Слід зазначити, що науково обґрунтована концепція, що базується на результатах глибокого дослідження, концепція інтерактивного навчання з метою формування професійної компетенції майбутніх фахівців в даний час відсутня. Залишаються мало дослідженими питання застосування інтерактивних методів навчання в практичній діяльності ви-

щих навчальних закладів, не в повній мірі вивчено питання ефективності та результативності їх використання.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вивчити і визначити роль інтерактивних методів навчання у формуванні професійної компетенції.

Виклад основного матеріалу. Професійна компетентність – це система, що включає такі складові, як володіння проєктувальною, конструктивною, організаторською, гностичною, комунікативною і моральною компетенціями, що забезпечує високий рівень підготовки майбутнього фахівця, інтегративної складової якої є особистісний сенс професійної спрямованості, необхідної для виконання професійної діяльності в обстановці, що швидко змінюється.

Сучасна орієнтація освіти на формування професійної компетенції передбачає створення дидактичних і психологічних умов, в яких студент може проявити не тільки інтелектуальну і пізнавальну активність, але й особистісну соціальну позицію, свою індивідуальність, виразити себе як суб'єкт навчання.

Однією з умов успішного формування професійної компетенції майбутнього фахівця є використання в навчальному процесі інтерактивних методів навчання, орієнтованих на розширення інтеракцію і переважання активності студентів. Використання можливостей інтерактивних технологій дозволяє істотно розширити діапазон видів пізнавальної діяльності, що застосовуються, та набутих учнями умінь і навичок. Інтерактивні методи навчання сприяють формуванню універсальних компетенцій.

«Інтерактивний» (inter-між, act-діяти) – означає «заснований на взаємодії, діалозі з будь-ким». Іншими словами, інтерактивні методи навчання орієнтовані на широку взаємодію учнів не тільки з викладачем, але й один з одним, і на домінування активності студентів в процесі навчання. Місце викладача на інтерактивних уроках зводиться до управління діяльністю учнів для досягнення запланованих цілей заняття [5, с. 35].

Концепція інтерактивного навчання передбачає кілька форм, або моделей навчання: 1) пасивна: студент виступає в ролі «об'єкта» навчання (слухає і дивиться); 2) активна: студент виступає "суб'єктом" навчання (самостійна робота, творчі завдання, курсові роботи/проекти тощо); 3) інтерактивна: взаємодія, рівноправне партнерство.

Використання інтерактивної моделі навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових (ділових) ігор, спільне вирішення проблем. Виключається домінування будь-якого учасника навчального процесу або будь-якої ідеї.

Роль інтерактивних форм проведення занять полягає в тому, щоб організувати діяльність учнів по спільному пошуку знань. Процеси взаємодії учнів повинні сприяти не тільки більш цікавому способу оволодіння навчальною інформацією, а й постійному осмисленню кожним, хто навчається, особливостей своєї системи знань, своїх розумових схем тощо.

Всі методи інтерактивного навчання мають ряд відмінних рис або ознак. Найчастіше виділяють наступні ознаки:

Проблемності. Основне завдання при цьому полягає в тому, щоб ввести учня в проблем-

ну ситуацію, для виходу з якої (для прийняття рішення або знаходження відповіді) йому не вистачає наявних знань, і він змушений сам активно формувати нові знання за допомогою ведучого (викладача) і за участю інших слухачів, ґрунтуючись на відомому йому чужому і своєму професійному і життєвому досвіді, логіці і здоровому глузді.

Взаємонавчання. Стрижневим моментом багатьох форм проведення занять із застосуванням інтерактивних методів навчання є колективна діяльність і дискусійна форма обговорення. Численні експерименти з розвитку інтелектуальних можливостей учнів показали, що використання колективних форм навчання надавало навіть більший вплив на їх розвиток, ніж фактори чисто інтелектуального характеру.

Індивідуалізації. Вимога організації навчально-пізнавальної діяльності з урахуванням індивідуальних здібностей та можливостей учня. Означка також має на увазі розвиток в учнів механізмів самоконтролю, саморегуляції, самонавчання.

Дослідження проблем і явищ, що вивчаються. Реалізація ознаки дозволяє забезпечити формування відправних початкових моментів навичок, необхідних для успішної самоосвіти, заснованої на вмінні аналізувати, узагальнювати, творчо підходити до використання знань і досвіду.

Безпосередності, самостійності, взаємодії учнів з навчальною інформацією. При традиційному навчанні педагог (так само як і весь використовуваний їм комплекс дидактичних засобів) виконує роль «фільтра», що пропускає через себе навчальну інформацію. При активізації навчання – педагог відходить на рівень учнів і в ролі помічника бере участь в процесі їх взаємодії з навчальним матеріалом, в ідеалі викладач стає керівником їх самостійної роботи, реалізуючи принципи педагогіки співробітництва.

Мотивації. Активність, як індивідуальної і колективної самостійної і спеціально організованої навчально-пізнавальної діяльності учнів, розвивається і підтримується системою мотивації. При цьому до числа використовуваних викладачем мотивів, які навчаються виступають: творчий характер навчально-пізнавальної діяльності, змагальність, ігровий характер проведення занять, емоційна залученість.

Відмінністю інтерактивних методів навчання від методів традиційного навчання є використання життєвого досвіду, розкриття особистісних і професійних здібностей через аналіз і систематизацію інформації.

За допомогою інтерактивних методів студенти освоюють наступні знання, кваліфікацію, навички та вміння: розвиток критичного мислення, рефлексивних здібностей; аналіз і оцінка своїх ідей і дій; самостійне розуміння, всебічний аналіз і вміння відбирати інформацію; самостійне формування нового знання; участь в дискусіях, відстоювання власної думки; прийняття рішень і вирішення складних питань.

Тому в процесі інтерактивного навчання студенти повинні бути готові до наступних дій: спільна робота; активність з позиції сприйняття, комунікативності та соціальності.

У процесі інтерактивного навчання студент навчається формулювати, правильно передава-

ти та обґрунтовувати свої думки, вести дискусію, слухати інших, поважати і враховувати інші думки і точки зору.

Види робіт, які використовуються в інтерактивному навчанні: спільна робота (в парах, групах і колективі); рольові і ділові ігри, дискусії; робота з різними джерелами інформації (книги, лекції, Інтернет, документи); презентації; тренінги; інтерв'ю; опитування тощо.

Наведемо приклади використання деяких інтерактивних методів навчання в організації навчального процесу. Серед методів активізації пізнавальної діяльності учнів, що найчастіше використовуються, можна виділити дискусії, круглі столи та конференції.

Перші дві форми вимагають додаткової самостійної підготовки студентів, проходять за складеним сценарієм і сприяють поглибленому вивченню обраних проблемних і дискусійних питань. Конференції зручні при підведенні підсумків роботи студентів протягом семестру.

Під час проведення практичних занять з метою генерації різноманітних ідей, їх відбору та критичної оцінки можливе використання методу мозкового штурму і його модифікацій, що мають на увазі активне стимулювання творчого потенціалу учнів, колективне продукування нових ідей і виявлення нестандартних рішень.

Підвищенню ефективності проведення занять сприятиме застосування проєктивних методик, що дозволяють вивчати ставлення до різних явищ і процесів на більш глибокому рівні. Існують різні класифікації проєктивних методик. Можна виділити асоціації, процедури завершення, конструкції, експресивні методики, ранжування. Вони повинні бути ретельно відібрані відповідно до освітньої мети, а також логічно вбудовані в структуру навчального курсу, виконуючи різні функції: дослідницькі, зняття напруги, перемикання уваги, підтримки інтересу і активності учасників [6, с. 82].

Ділові ігри зміцнюють навички командної роботи. В освітньому процесі рекомендується використовувати одну, дві заздалегідь плановані і якісно підготовлені ігри протягом предметного курсу. Завдяки ігровій формі можлива імітація різних видів діяльності з метою формування відповідних компетенцій. Якесь гри за форматом можуть тривати одне заняття, якесь – весь навчальний семестр, але вони також будуть включати підготовку, проведення та аналіз.

Форма організації діяльності студентів «робота з кейсами» (case study) дозволяє поєднати теоретичні знання і практичні навички та провести експериментування в імітаційному, але наближеному до реальності середовищі, що виключає ризики. Метод кейс-стаді – це навчання шляхом вирішення конкретних завдань. Його суть полягає в колективному аналізі ситуації, пошуку рішення і його публічному захисті. У процесі використання даного методу студенти набувають навички командної роботи, розвивають здатність до незалежного моделювання рішення і аргументування своєї думки, тому результатом є не тільки придбання знання, а й професійні навички, що допомагають у формуванні майбутнього фахівця.

Майстер-класи – ще одна інтерактивна форма навчання і обміну досвідом, що зараз набуває попу-

лярності і включає основи тренінгу. Ефективність її проведення залежить від професійної підготовки викладача, специфіки предмета і аудиторії. Дана методика дозволяє отримувати більш поглиблену інформацію в досліджуваному предметному полі.

Для розвитку компетентності в спілкуванні можливе використання тренінгових технологій. Тренінг – це метод навчання, який спрямований на розвиток навичок і знань в будь-якому полі шляхом виконання послідовних завдань, дій або ігор. Цей метод дозволяє педагогу донести учасникам інформацію, якої бракує, а студентам – формувати навички професійної поведінки при виконанні поставлених завдань. Перевага тренінгу в тому, що він забезпечує активну участь усіх студентів в процесі навчання.

Ефективність використання інтерактивних методів навчання у вищій школі повністю залежить від професіоналізму, кваліфікації, харизми викладача і, безсумнівно, любові педагога до своєї професії, коли він не тільки виявляє свою компетентність і ерудицію, а й вміє захопити студентів новими формами навчально-пізнавальної діяльності. Знання, отримані за допомогою активної творчої діяльності, є більш довготривалими і цінними.

Розглянуті інтерактивні методи можуть бути застосовані під час навчання різним дисциплінам в професійних освітніх установах для формування компетенцій. А в своїй концептуальній основі – при проектуванні інноваційних педагогічних технологій, що забезпечують підготовку висококваліфікованих професійних кадрів.

Висновки і пропозиції. Основна стратегія сучасної освіти повинна бути зосереджена на самостійній діяльності студента, організації середовища самонавчання, де студенти мають вибір дій і можуть використовувати ініціативу, а також гнучких навчальних програмах, що дозволяють студентам працювати в зручному ритмі.

Проведений аналіз ролі інтерактивних методів навчання у формуванні професійної компетенції дозволяє зробити висновок про те, що використання інтерактивних методів навчання стимулює інтерес до професії; сприяє більш ефективному освоєнню навчальних програм; впливає на формування моделі поведінки; забезпечує високу мотивацію в отриманні знань, дозволяє розвинути командний дух і свободу слова; і, найголовніше, вносить вклад у формування складних компетенцій майбутніх фахівців.

Список літератури:

1. Межуева І.Ю. Роль інтерактивних методів навчання в формуванні професійної компетенції // Scientific and pedagogic internship “Innovative methods of teaching in higher education institution of Ukraine” borrowing of experience”: Internship proceedings, November 18 – December 27, 2019. Baia Mare : North University Centre of Baia Mare. P. 31–34.
2. Роджерс К.Р. Становление личности. Взгляд на психотерапию / пер. с англ. М. Злотник. Москва : Изд-во ЭКСМО Пресс, 2001. 416 с. (Серия «Психологическая коллекция»).
3. Мурадова Н.С. Комунікативно зв'язуюча роль культури спілкування студентів технічних закладів в інтерактивному навчанні. URL: <http://www.ostu.ru/conf/ruslang2004/trend2/muradova.htm>
4. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук. метод. посібник. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
5. Бим-Бад Б.М. Педагогический энциклопедический словарь. Москва : Большая рос. энцикл., 2002. С. 107.
6. Мельников С.В. Лекция и семинар в вузе: интерактивные методы обучения : учеб.-метод. пособие. Москва, 2011. 235 с.

References:

1. Mezhueva, I.Yu. (2019). Rol' interaktyvnykh metodiv navchannya v formuvanni profesiyanoi kompetentsiyi [A role of interactive methods of studies is in forming of professional competence] // Scientific and pedagogic internship “Innovative methods of teaching in higher education institution of Ukraine” borrowing of experience”: Internship proceedings, November 18 – December 27, 2019. Baia Mare: North University Centre of Baia Mare. P. 31–34.
2. Rodzhers, K.R. (2001). Stanovleniye lichnosti. Vzglyad na psikhoterapiyu [Formation of personality. A look at psychotherapy] / per. s angl. M. Zlotnik. Moskva: Izd-vo EKSMO Press, 416 s. (Seriya «Psikhologicheskaya kollektsiya»).
3. Muradova, N.S. (2004). Komunikativno zv'yazuyucha rol' kul'tury spilkuvannya studentiv tekhnichnykh zakladiv v interaktyvnomu navchanni [Communicatively sounding role of culture and students in technical mortgages in interactive navigation]. URL: <http://www.ostu.ru/conf/ruslang2004/trend2/muradova.htm>
4. Pometun, O.I., & Pyrozhenko, L.V. (2004). Suchasnyy urok. Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya: nauk. metod. posibnyk [Today's lesson. Interactive technology: science. method, posibnik]. Kyiv: Vydavnytstvo A.S.K., 192 p.
5. Bim-Bad, B.M. (2002). Pedagogicheskiy entsiklopedicheskiy slovar' [Pedagogical Encyclopedic Dictionary]. Moskva, 107 p.
6. Mel'nikov, S.V. (2011). Lektsiya i seminar v vuze: interaktivnyye metody obucheniya: ucheb.-metod. posobiye [Lecture and seminar at the university: interactive teaching methods: textbook.-method. allowance]. Moskva, 235 p.